

Дьаһалта Сүбэтигэр

СЫЛГЫГА ГОСУДАРСТВО ӨЙӨБҮЛЭ БААР БУОЛУОХТААХ

Ааспыт нэдиэлэ бэтинсэтигэр улуус дьаһалтатын Сүбэтин муньаа буолан ааста. Барыта 5 болпууос көрүлүнэ. Муньаагы улуус баһылыга А.А.ШАДРИН салайан ытта.

Бастагынан "2005 сылга диэри сылгы итинтин сайыннары туһунан" улуус программатын дүүллэһин курдук эттэх-синнэх бөдөн болпууос көрүлүнэ. Итиннэринин тыа хаһаайыстыбатын управлениетын плем-үлэсэ специалиһа Е.А.НИКОНОВА онордо. Маныаха сылгы звеноларын салайааччылар ытырылланнар, балаһча кизн кэпсэтин табыста.

Улууска сылгыга 2 племенной хаһаайыстыбалаахпыт. Ол "Мындаадайы" уонна "Чыаллара" производственной кооперативтарыгар. 2005 сылга диэри эбии 3 племенной хаһаайыстыба баар буолуута ситиһилиэхтээх. Олору сэргэ 100-түү сылгылаах бөдөн фермерскэй (бааһынай хаһаайыстыбалара эми итинник ааттаналлар) хаһаайыстыбалар тэриллэхтээхтэр. Онук эрэ түбэлтэтигэр сылгылаахтар, государство өйөбүлүнүлэр кыахтаналлар. Ол туһунан тоһоҕолоон этилиһинэ. Улууска сылгы итинтинэн хайыскалаан дьарыгырар "Саһа олох" (Сылаң) фермерскэй хаһаайыстыба сылгытын ахсаанын 300 төбөҥө тиздирэхтээхэ холобурдана. Итинник хас нэһилиэк ахсын сылгыны итиннэ кининэммит, кооперативнай эбэтэр акционернай тэриллиннэр баар буолуохтаахтар.

Онон сылгыны, айылгытынан даһаны, үөрдээн, кининээн көрүү сорууга турда. Болпууос өйдөнөр, судургу курдугун иһин, мөккүһүн ылы да баар буолла. "Бас билэр чааһынай, кэтэх хаһаайыстыбалаах дьон онукка сөбүлэһэн, сылгыларын көрдөрө бизнэстэрэ дуо?" — диэн нэһиликтэр баһылыктара муһааран ылылар, ыйыттылар. "Дьэ, ыһас сөбүлэһинтэрэ суоҕа", — диэн кэнки-жэтинэйдик этэр эмээ көһүнэ. Онуоха:

— Ону эһиги, баһылыктар, дьонго өйдөтүн, тэрийин. Биирдии-иккилии сылгыны тутан олордоххо сылгы үөрэ тулсан кэлэ, ханнык да плем-үлэ барбат, — диэн холуйдана.

Итинэн сылгыны чөмөхтөөн, сыһаа кооперацияга киллэрин — бу улуус ылыммыт

хайысхата, политика буолара өссө төгүл санагылыһа. Онон 2005 сылга диэри сылгыны сыл ахсын элбэтэн, 13000-ба тиздиргэ чотуу сыыллара этилиһинэ уонна онук программага киирдэ. 1966 сыллаахха сылгы 8000 курдук эбит буоллабына, кырдык, сорук улахан.

Итинэн тирэһэн, бу сылларга сылгыны итинги технологиятын тосту тулсарар, племной үлэни ыттар, сылгы базаларын тэрийэр курдук дьаһаллар программага киирдилэр. Эмиэ манна биз кымыһын элбэтэр сылтан стационарнай фермерскэй хаһаайыстыбалары тэрийиллэхтээх. Билигин итинник 2 хаһаайыстыба баар эбит буоллабына, маны 8-ка тиздирдирэхтээх. Итинник сылгы этин элбэттигэ эмээ сыл ахсын корректировка онотуллан иһэхтээх.

Кэпсэтин сүннүүнэн дьаһалта Сүбэти 6 пууннаах уураагы ылыһа. Онуоха, холобур, сылгыны итинги сана формаларын көрдөөһүнэ, тэрийингэ нэһиликтэр баһылыктара, сылгы төбөтүнэн ахсаанын элбэтэргэ, үлэсэ наука, бастын опыт холобурдарын туһаныыга сылгыга тирэх хаһаайыстыбалар салайааччылар, сылгытан ылылар бородуксуйа бары көрүгэр рекламнай, маркетинговай үлэни тулсарыыга соҕотуолкалыыр тэрилтэлэр салайааччыларга эбэһинэстэннэлэр. Ити курдук тыа хаһаайыстыбатын управлениетын, ветеринарнай управлениены эбэһинэстиир пууннар киирэн биирдилэр.

Иккиһинэн, "Нэһилиэнньэсэ телебүрдээх өгөлөрү оноруу быһылыгы 10 ыйдаах түмүгүн туһунан" итиннэринин экономика управлениетын начальнигы э.т. А.Н.МАКАРОВА туруорда. Тустаах болпууоска тэрилтэлэр бухгалтердары ытырыллан сырыттылар.

Болпууос туолууну контуруоллааһын бэрээдэгинэн көрүлүнэ. Биирдии нэһиликтэр дьаһалталарынан, тэрилтэлэринэн сыл 10 ыйыгар нэһилиэнньэсэ олох-дьаһах өкөтүн, табаары оноруу сорууда 111,3 бырыһыан толоруллан кэлбит. Бу биирдиннээн физическэй сирэйдэри, аччыгыр предпрятиелары киллэрэн туран. Ол иһигэр, олох-дьаһах өгөлөрүн оноруу 89, пассажирдары таһыы 92, сибээс өйөбүл уонна коммунальнай 128, ветеринарнай өгө 99,4 бырыһыан

туолбуттар. Итинник үөрэхтээһиннэ, доруобуйа харыстабылыгар, культурага онотуллар өгөлөр туһааннаабынан 95, 110 уонна 92,5 бырыһыанга тиздирдирбиттэр. Улуус үрдүнэн биир киһиэхэ тиксэринэн ортотунан 1266 солк. 50 харчылаах өгө онотуллубут.

Нэһилиэнньэсэ табаары онорууга "Күннэй" ХЭО, төлөбүрдээх өгөнү онорууга "Чурапчы" ТХПК, "Саха-булт" ФАПК Чурапчытаагы дочерной тэрилтэ, бары тутар тэрилтэлэр, потребобществолар, үөрэх управлениета, "Агроснаб" АО, Хадаар, Алабар уонна Болугур нэһиликтэрин дьаһалталара мөлөхтүк үлэлээн кэлбиттэрэ бэлэстэннэ. Сорох салайааччылар быһаары биирдилэр. Онон көсгөрүнэн, үлэ барар эрэри, учуот, отчуотунас мөлөхтүтэн ситэ-хото көрдөрүлүбэтэ биир сүрүн биричичинэн аарылыһа. Иккиһинэн, нэһиликтэр дьаһалталарыгар тэрилтэлэр, биирдиннээн предпринимателлэр отчуоттаабаттара, ону наадалаабынан да аахпаттара баар балаһааны аны эмээ толору көрдөрбөт. Ол да иһин төлөбүрдээх өгөлөрү онорууга улуус республика 35 улуустарыттан 25-с миэстэсэ сылдары этилиһинэ. Онуоха быһаары биир турбут Мугудай нэһилиэгин баһылыга К.Н.Жирковка Төлөй нэһилиэгин үлэтэ холобурдана. Ол курдук, сыл 10 ыйыгар Мугудай нэһилиэгэ 32,5 тыһ. солк. төлөбүрдээх өгөнү онорбут буоллабына, бу Төлөй курдук дьосус нэһилиэккэ 25 тыһ. солк. тэһнэспит. Эмиэ бу көрдөрүү Соловьев нэһилиэгэр 60,1 тыһа. солк. тиздирдирбит. Бу толкуйдатар. Үлэ кырдык барбат дуу, отчуот түспэт дуу?

Муньаах нэһиликтэр баһылыктарын, тэрилтэлэр салайааччыларын нэһилиэнньэсэ төлөбүрдээх өгөлөрү, табаардары оноруу кэнэстэргэ, отчуоту-учуоту бэрээдэктэргэ итэһинэ тиздирдирбит былааны сыл иһинэн толорорго соруудахтаа.

Үсүһүнэн, "Соловьев нэһилиэгэр чөл олоһу киллэрин программатын туһунан" нэһилиэк координационнай сүбэтин чилиэһэ Д.С.ПАВЛОВ итиннэрдэ. Олус сийилин туруорда.

— Уруоку сүбэсэсэй саһанаагы хамаанданыр-административнай кэм буолбатах. Онон букатын атыннык тэринэр, үлэлиир наадатын өйдөөн координационнай сүбэ

тэриниһипит, — диэн саһалаата киһи.

Бу дьосус кыры нэһилиэккэ 1994-2001 сс. 15 киһи арыгыттан өлбүтүн, онон түмүк өгөстөн, этэр курдук, бүтүүн нэһилиэгинэн арыгыны утары охсуһарга, чөл олоһу туһуарга быһаарынан үлэни саһалаабыттарын кэпсэтэ. 2000 сылтан хас биирдии киһиэхэ доруобуйатын туругун көрдөрөр картонка аспыттар, ону компьютерга киллэрэн кэпсээн көрөллөр. Нэһилиэккэ араас хайыскалаах дьаһаллар былааннаахтык ытыллар буолбуттар. Өй ахсын 7-8 дьаһал. Нэһилиэнньэ уопсай муньааһынан арыгы атытын болбуттар. Иһэр киһи ахсаана биллэ аччаабыт. Ити бастагы иһингэ тулпут түмүк.

Координационнай сүбэсэсэй бары тэрилтэлэр салайааччылар, төлөбүлэр начальниктара, баар общественнай тэрилтэлэр бэрээстэбинтэлэрэ киирбиттэр. Оскуола бөһүөлөк олоһор, сүбэстэ үлэтигэр саамай туллар туттаахтара, киннэрэ буолбут. Республиканскай статустаах. Манна биир кизн туттуулар — физкультура уроктарын нэдиэлэ 4 чаас ытталлара. Бу республикатаагы бастагынан саһалааһын диэн сыаналылылар. Итинэн кэлиһингэ сылларга армияга ытырыллар оһолор 100 бырыһыан барар буолбуттар.

Нэһилиэк историятын музейа аһыллан, оһо кыра саһыттан ону билэ улаатара — сүбэстэ ыттар биир сүрүн үлэтэ. "Мырыла кэскилэ" диэн Дьоккуускайга олохтоох биир дойдулаахтарын түмэр общество тэриниһиптэрэ ити историяларын салгыыр курдук. Манын уһууаантан саһалаан чөл туруктаах, эйгэлээх киһини итэн таһаарар, общественнай туһалаах үлэсэ тардар улахан соруустаах үлэлиир эбит координационнай сүбэстэ. Быһатэ, нэһилиэккэ биир да киһи арыыламматын, түүрө хаалбатын туһугар үлэ барара холобурдарынан кэпсэһинэ.

Нэһилиэк бу ыттар үлэтин программатын биһириргэ уонна опыт быһыытынан тарсарга уураах ылыһына. Дьаһалта Сүбэтин муньаа балары сэргэ "Улуус предпрятиелара, тэрилтэлэрэ, учреждениелара сыл 10 ыйыгар ууоһа-отчуотунаса дьисциплинэлэрин туһунан" улуустаагы статистика отделын кылаабынай специалиһа В.Т. ПЕРМЯКОВ уонна "Улууска биир кизм государственнай экзамен (ЕГЭ) түмүктэрин итэһинэ 2002 сылга маны ытыыга бэлэмнэһини туругун туһунан" улуустаагы үөрэх управлениетын отделын начальнига Е.Н. ЕРМОЛАЕВА итиннэриилэрин дүүллэстэ уонна туһааннаах уураагы ылыһа.

С.СМИРНИКОВА.

Оболорбут сүрүяллар

БИҢИЭХЭ — УЛАХАН КҮӨЛГЭ

Бу үөрэх дьылыгар Сылаң биир улахан учаастагар Улахан Күөлгэ саһа оскуола аһылыһа. Бу оскуоланы олохтооттор бары туһунан, түмээн, тутан үлэсэ киллэрдилэр. Саһа оскуола аһылыгыгар аһаан дьоро киһиэ ытылыһа. Бөһүөлөк саамай ортотугар, көстүүлээх сиргэ дьэндэйдит саһа оскуолабыт ыраактан кэрээс, үөрэх сырдык аартыгар угуһа, ыгыра турар. Оскуолабыт барахсан сып-сылаас, сыр-

дык, улахан, барыта саһа.

Урут биһиэхэ аһын сүһүөх оскуола эрэ баар эбит буоллабына, билигин оболор V кылаастан IX-ка диэри манна үөрэнэр кыахтаннылар. Биһиги, үөрэнэччилэр, билиһини биирэр сырдык дьыа аһылыгытыттан сүрдээһин үөрэбит, Улахан Күөлбүт сайдарынан, кэнииринэн кизн туттабыт.

Айта МАКСИМОВА.

Улахан Күөл, V кылаас үөрэнээччигэ.

Соторутааҕыта биһиги оскуолабытыгар спорт араас көрүннэригэр күрэхтэһин буолан ааста. Бу — ус ыаллыы Амма, Мэнэ-Ханалас уонна Чурапчы улуустарын улахан нэһиликтэрин оскуолаларын учуораттаах көрсүһүлэрэ. Алтан, Бүтэйдээх уонна Диринг орто оскуолаларын икки ардыларыгар маннаах күрэхтэһин ытыллар буолбута быһыл түөрт уон биһирэс ылын туолар. Үгэскэ кубулуйбут көрсүһүү быһыл биһиги оскуолабытыгар ытылыһытыттан олус үөрэбит. Ылалдыттарбытын саһа сиринэн маанылаан көрүстүбүт. Чакчы даһаны күрэхтэһиннэр сүрдээх тэрээһиннээхтик, олус интэриһинээйдик, үрдүк таһынаахтык аастылар. Быһыл сүрүн уратынан көһө

ТҮӨРТ УОН БИИР СЫЛ ОРҮҮ БИИРГЭ

сылдыар кубок саһардылыыга буолар. Уруоку кубогу быһырыһынны көрсүһүүлэр кыһылаахтара — Алтан хамаандата жюри чилиэннэригэр туттарда.

Тустууга, мас тардыһытыгар, дуобакка, саахымакка, остуол тенниһигэр, волейболга күрэхтэһиннэри таһынан "Брейнинг" өй күрээс ытылыһа. Күрэхтэһин түмүгүнэн тустууга биһиги хамаандабыт бөбөстөрө инники күөһнэ таһыстылар. II Бүтэйдээх, III Алтан хамаандалара буоллулар. Остуол тенниһигэр I — бүтэйдээхтэр, II — алтаннар, III — дириннэр. Дуобакка I миэстэни алтаннар ылан

үөрдүлэр-көттүлэр. Биһиги саахымаччытыгар утарылаһааччыларын баһыйдылар. Мас тардыһытыгар алтаннар тэһнээхтэрин булбатылар, волейболга Диринг хамаандатын уолаттара уонна кыргыттары эрэлээхтик бастагы миэстэсэ таһыстылар.

Сыһыаһа таарыйа оболор "Брейнинг" күрээсэр оонньоотулар. Биһиги оболорбут Бүтэйдээх хамаандатыттан кыһаан хаалан иккис буоллулар, оттон үсүһү Алтан хамаандата ыла.

Алтаннаагы уонна Бүтэйдээхтэһи доботторбут бары көрүннэ күүстээх бэлэмнээхтэрин көрдөрдүлэр. Ол да буоллар,

икки күннээх сыралаах, эрийсинээх күрэхтэһиннэр кэниилэриттэн уопсай түмүккэ биһиги, дьылаахтэр, бэйэбит эркинмит көмөлөһөн, бастагы миэстэсэ таһыстыбыт. Биһигиттэн биир очконан хаалан Бүтэйдээх хамаандата иккистээтэ, үсүһү Алтан хамаандата ыла. Онон көһө сылдыар кубок күрэхтэһин хаһаайыттарыгар хаалла.

Ылалдыттарбыт бары бэркэ диэн астынан, дуоһууа сыһыаһаан тарбастылар.

Айта ГОГОЛЕВА,

Диринг орто агро-оскуолатын V кылааһын үөрэнээччигэ, "Саһарба" пост корр.

Чурапчытаагы педучилищени 1955 с. бүтэрээт, баба өтүбүзүн Ымкөөкөн оройуонун Борбор кэлилизгин Күөнтэ алын сүлүүх оскуолатагар анатан тийибитим. Мана 10 сыл үлэлээбитим. Кэргэнэммитим. Кэргэним — Бахсы уола Ф.П.Барашков Северной флокка бизс сыл курдук сулууспалаан баран, мизэх Ымкөөкөнө 1956 с. тийибитэ. 1965 с. түөрт оболуох кэргэним дойдутугар Бахсыга көһөн кэлиипит уонна бочуоттаах сынныалыгга тахсыахпар диэри алын сүлүүх оскуолада үлэлээбитим.

Бизрэмэ түргэнхик ааһар. Билигин икки обом эмиз бу оскуолаҕа үлэлиниллэр. Кыһым Наталья Федоровна алын сүһүөх оскуола учуутала, быыл кэтэхтэн үрдүк үөрэҥи бүтүрдэ. Кини оболоро Марина уонна Ньургун бу оскуола выпускниктара, СГУ студенттара. Жанна Федоровна кыһым уонна литературатын учуутала, Улахан уола Ньургустаан Санкт-Петербургка, иккис уол Федор Дьокуускайга үөрэнэллэр. Эдэһийдэрэ Ольга Федоровна Алларга Халымаба Колымскайга фольклор кылааһыгар үлэтиир. Кини эмиз бу оскуоланы бүтэрбитэ.

1965 — 1966 сс. үөрэх дэвсгэл, Бахсы оркулатыгар бастагы үлэ-лээбит сылларым. Очолорго директор И.А.Оксеншиков этэ. Оркуола түөрт кылаастаага, биир учуутал икки кылааһы үөрэтэрэ. Олбунан оттуллан тымныы буолара, чэрэкилээбит тонгон хаалара, Буфет экин диян суоба, оболор үтэлээх кэлэн сынналанта аһыллара. Сүөлү үлэнигэрин оболоро 16-ыа буолан үс үөрэбэстэн турар интернат дьонугар олобуттара. Кинилэри түүргү үнэниэ, иитээчи, повар уонна эаххо көрөллөрө. Интернат собуруу уонна хоту өтүлүгүн Иван Афанасьевич туттарбыта үтү. Маны таһынан туспа турар кыра дьонно учууталлар уолсайда-ра баара. Оркуола таһыгар хан-нык да спортивной снарядта

Сотурутаабыта Чураалчы улуулунаабы гимназияба эдэр чинчийэзчилэр "Инни-кигэ хардыы" төрдүс улуус-таабы научнай конференция-лаа буолла. Манньк дө-һаллар 1996 с. Москвага ыы-тыллыбыттара. Саха сиригэр аан бастаан 1997 с. буолбут-тара, ошон быйыл бэлиэс сы-ын ыытыллыахтара.

Чурагчын улуушугар
мытлыглыг бастагч науг
най-практической конферен
идаа 46 үерэнээчи кытты
гыл буоллагына, быйыл 16
оскулалтан 139 минчийээч
и күүстэрин холоннулар.
Кыттааччылар ахсааннара
мбирин таһынан үөнчийэр
емалара кэннэн, диринтэн
һүбээ киини үөрдэр.

Конференцияны үерүү-
үзүк бөлүмүгө-майгыга тим-
азия директору Альбина
Степановна Иустынова аста-
луус багылыга Алексей
Алексеевич Шадрин үүмүт-
йе үрдүк технологиялар
йалар буоларынан эдэр-
дөр наускадан даярыктанып
ахтарын билистэйт, эдэр
инжениерлэр ахсаан
тузун элбизин илэллриттен
өзөрин биллүрдү. Үөрүк уп-
авлениетин начальнига
гор Семенович Сидоров
Инникиг хардым" дыагал
ыйыл республикага 5 саага
уоларынан эбүрдэлзэн ту-
тун, бу камсаалыгана актын-
майа кытсыныны ылбыттар-
а Бочуотунай грамоталары
утгартаата, Гимназия 11с
ылгаалын үөрөкзүнчиге
Алексей Карсанаев эбүрд
ылыгыс конференцияга
кыттааччыларга ситиһини,
ким куустуу кыйаарыгар
загарда.

Курсташааннлары су-
уйбут темаларын чопчулур
ыалтан 7 бөлөхкө араары-
ынна. Бастакы бөлөх —
лингвистика уонна фольклор
экспердэр салайааччылара
Е. Филиппова), иккист-Фил-
ипова (М.А. Манасытова),

Бахсы орто оқуолатын 90 сылығар

БИИРТЭ ҮЛЭЛЭЭБИППИТ

суохтара, оҕуруот дьэн ейҕе да суох кэпэ этэ. Оскуола мизбэл барыга эргэтэ. Оболор эһэлэрин аата ойо быһыллан суруллубут па арталарыгар үөрэннэллэр. Кыла астарга табылчалар, 5-6 балаһай ка баара. Маны "базовой оскуола" дьэн ааттыыллара.

Иван Афанасьевич манга өрдөөнтүүтэн үлээлээбит этэ. Оскуула 50 сааһын туолар үбүлүөйүгэр сеп түбэһиннэрэн, ер сыллаах үлээтэ сыйалананан, "Саха АССР үтүөлээх учуутала" аат ингэриллибитэ. Үлэтигэр сүрдээх ирдэбиллээбэ. Былааннарбытын сириээн көрөрө, урукотарга элбэхтэ сылдыара. Кини нэһилиэккэ кытта эмиэ күүскэ үлэтинирэ. "Знание" общество бастайааннар лектора этэ. Түөлбэнэн үлэни сабыллыахтык тэрийэрэ. Кулуулкэ түөлбө үлэтин көрдөрөр мунуку баара, оино ого үөрээбэ, барээдэгэ кытта сырдаттыллара. Түөлбэнэн үлээбэ оройуон үрдүнэн биһиги бастаталаан турабыт. Уонтан тахса сыл табаарыстыы сууг предсдателинэн, сельсоветка депутатын талыуулан үлээлээбитэ. 1969 с. үөрэх салалтата Иван Афанасьевичи Холтободо Дириг детдомугар директорынан анаан, мантаан көспүтэ. Кини манна үлээлээбит кэмигэр учуутал ахсаана арыый элбээбитэ.

Нуучча тылгыар В.И.Коротких сана үлэлээн эрэрэ. Үлэтин таһынан кэпилиэниэ культурнай олоһор актыыбынайдык кытара, үчүгэйдик ыллыыра, полит-ку-рулуукка сылдыра. Кэргэнэ Е.Ф.Хюютанова интернакка интэ-эчинэн үлэлээбитэ. Ол сылларга интернат иитилээччилэрин бэрэ-эстэрэ, үөрэххэ сыһыаннара тулсубута, таахаста өгүүтээх, бэрээдэктээх буоларын ситиһэрэ.

Кэлин Мугудайга көспүттэрэ. Д.К.Осипов бийиги оскуолабытыгар анатан кэлэн IV кылаастары үөрэлпитэ. Кини эмиэ уус-уураа сөмөдөтөлүүскө, курууһуокка кытара, баяннга ооннуура, ырыа уруогун ыытара. Кэлин Чуралчыга интернат-оскуолага көспүттэрэ. В.И.Коротких онугар нуучка тылын уонна литературатын үчүтүтүлэ Е.М.Дьячкова кэлэн хас да сыл үлэстэбитэ. Бэрт сэргэх сирэйдээх, хол курдук таннар, үлэтигэр олус ирдэбиллээх этэ. Огобо күннээби теманы биллэрэн эр баран дыгитигэр ыытара. Кэлин дойдугулар Намна барбыта. Интернакка нитээнчиикэн А.Ф.Лыскова үлэстэбитэ. Олус да холку, лол курдук саңагар, оҥолорго тылын ийитиннэрэр нитээччи этэ. Икки сыл үлэстэ Мархаба барбыта. Тобус оҥо ийэтэ И.А.Попова 16 сыл интернакка поварадабыта. Очолорго «илиэй оһончуллубат буолан, повар бэйэтэ буһара. Кини аһа дэлэй, минньигэс буолар. Үлэтигэр наһаа бэринилээбин билгитин даҕаны санымын».

Директорбыт Иван Афанасьевич оскуоланы уунан иттигиз-киллэрэри туруорса сылдьан көспүтэ. Кини онуугар Уус-Куллуттэн М.М.Захаров иэргэнигин Евдокия Федоровнаһын кэлбиттэрэ. Эдэр, эрчимнээх үлэһиитэр этилэр. Кинилэр тылаас таһынан үлэни инээн-тонон ысталлара. Оскуола ис нэстүүтүн тулсара сатыыллара. Оннообор түгэх хобу "Ленинский хос" диэн ааттан, тустаах матырыйааллары барытын мунууһа туруораллара. Ого тылын сайыйынарар сымаллаах куукула театрын үлэлэспиттэрэ. Переманалары барыларын аттаран ысталлара. Ол хирдик баста

кы — хаама сындыан ылдааһын,
иккис — короводтар, үһүс —
аһылык. Ферматтан үгү таһааран
буһаран иһардэллэрэ, бирээнни-
ки, көмүлүн сизтэллэрэ. Бы-
рааһынныктары тэрээһиннээхтик
ытталлара. Уус-уран самодее-
тельность актыыбынай кытаа-
чылара этэ. Михаил Михайлович
бэлиин бэркэ ооннуура, ыллы-
ра, Евдокия Федоровна пьесаба,
сценкаба кытара, дахтар коми-
теттыгар үлэлээбитэ. Араас
онгоһуктар быыстапкаларын тэ-
рийэрэ. Кэлин Аласарга көспүттэ-
рэ.

Кинилэр оннуларыг
Е.Г.Оконешникова Хайхасит ос-
куолатыгтан кэлбит. Бу мин үнүс
директорын буолар. Кили үтүө
хаачыстыбалара барыта кинизэх
бааллара, Бары субэнэн, сүрдэхх
эйлээхтик үлэтирибит. Кылаас
таһынан үлэни биригэ ытарбыт.
Түөлбэ начальнигынан үлээзби-
тэ. Үчүгэй үлэтин иһин мизбэл
фондатынан навараладаламмыта.
Манна олонор кэргэн тахсыбыта,
босоммуттара. Чыппараба деиз-
уот туттан олохсуйаары көспүтэ-
рэ.

Ол кэннз Магаданныагын пединститутка кэтхэтэн үерэнэр Е.К.Протогдыкоиваны анаабытара. Бу мин төрдүс директорым. Нууца тылын уонна литературатын үөрэтэрэ. Евдоким Константиновна оёо санитарнай туруга ырас буоларытар сүрүн болгомотон уураа. Кэлин оскуола сабыллыгытар дetsадка өр кэмнэ итэ-аччыкэн үлэлээбитэ, кэлин Мэлдээхкигэ көстүтэ.

Е.Ф.Хютаюнова онугар интернакка иитээчинин Никоновтар дээн кэргэрттэрэ Мэлдяхсигтан кэлэн хас да сыл үлээлээбиттэрэ. Д.С.Никонова алын кылаас учуутала этэ. Бастакы күнүттэн үлэ үһүгүр түспүтэ. Ылыбара тыллаах-естөөх, сып-сал туттунуулаах, интернат иитиллээччилэрин куттарын тулгуз эмиз биир бастын үлэһиппит. Кини үлэнир кэмигэр оболор туох да буруй-сэмэни онорботохторо. Екатерина Фомина

нична куруук ыраас, чэбдик
буолалларын ситийэра. Оскуола,
нэһилиэтинэз олобор көхтөөхтүк
кытара.

Очигтообуга уус-уран самодетельноһы көрүү алын кылаастарга суоба. Кэлиң бэйэлэрэ бэйэлэрин сайыннаран, улууска да, киһи таһыгар да биллэр мелодист-ырыаһыттар үүнэн табыстылар. Ол курдук, М. Пестряков, М. Барашков, И. Барашков айбыт ырыаларын ыччаттар уостан түһэрбэккэ ыллыылар. Одо эрдэбиттэн ырыада ылларбыт Майя Слепцова театральнай үөрзөм бүтүрэн, Нурбоа театрыгар айымнылаахтык үлэлиң сүлдүөр. Оскуолабыттыгар билигин да ырыа абылтанар ылларбыт ололо элбэхтэр.

Тала хаахайсыгбатыгар дааны биһиги ыччаттарбыт бастыг кэрдерүүлэри ситиһэллэрэ. Ону А.К.Барашкова оройуонна 3000 кг үүтү биир ынахтан ылаһынан аан бастакы рекорду ылбыта да туоһулуур. Сааһын тулары дорждаабыт Ула Кыһыл Знамята орден кавалера В.Ф.Слепцова аатынан Бахсы двоно кизэн туттабыт.

Ааспыт үөрэх дэулын түмүгүнэн үөрэх хаачыстыбата 48 бырыһыан этэ. Биһиги оскуола-бытыгар ылланын-туойуон, үнүкүүлөөн багалаах оёо элбэх эрээри, анал үөрэхтээх үлэһит суоһунан оёо талаана аһыллыбакка хаалара үтүскэ кубулуйда. Олохтоох Сельчаалаг киинигэр да, уһуйаанна да музыкальнай үлэһит суох.

Нэвчилэхлитигэр сана оркуула туугуута түмүктэнэн үлэбэ киерэригэр бары өтгүнэн күүс-көмө, өйөбүл, тирэх наада буолара биллэн турар. Үөрэммит, үлэлээбит оркуулабыт саналыы сайдан, үөрэх, үүнүү биһигэ буолан ыччаты үйэлэргэ ыһыра, угуяа турарыгар баһарабыт.

М.И.БАРАШКОВА,
алын сүһүөх оскуола
учуутала.

• **Оскупота олозо**

“ИННИКИГЭ ХАРДЫЫ” НАУЧНОЙ КОНФЕРЕНЦИЯБА

олсээн, бйлааран истилэр. Бу иккис этапка киэрэр дакылааты аабарга сүүмэр-дэһиннэ анаммыт. Элбэх бабайы стэндэлэри чугасчу-гас бйлаабытара, бары хаам-саалыннаа сылдыаллара, мэйһидэллэра охсуулаах буолла. Ыгылыһымтан со-рохтор темаларын сааан арыһыбатылар, көтүмэхтик кэспэтилэр. Ииникитин ма-ны учуоттооххэ наада эбит стэндэлэри көрдөххэ, соро-хтор үлэлэрэ аһара боро-схуй, оҥоһуулар мөлтөх. Табыллыбыт стэндэлэргэ үлэни толоросчу, салайаач-чытын ааттара суруллубут-тар, элбэх кыраасканан, арылычы көстөр гына оҥоһуллубуттар. Оттон мөлтөхтөр кизинигэр ким оҥорбута суруллубатах, түбэһинэх кыраасканан хаа-ыстыбата суох оҥоһуллу-буттар.

Иккис эталка стөндэлэ-
рин ситиһинилээхтик көмүс-
кээбиттэр сүүмүрдэнэн тема-
ларын көмүскээтилэр. Маны-

аха экспертдэр кинилэр үлэ-
лэрин маньык критерийдэ-
ринэн снанаалатылар: үлэни
толоруу хаачыстыбата, үлэ
сүрүн проблематыгар ай-
ымныылаах уонна сонун
сылыан, чинчийини ытыгы-
га олохтоох сыһаан,
кыһамны, оройулар түмүк-
тэри чуолкайдик этии, кон-
цепцияттан дакаастабылга

Филологийн дүн бэлгэх стандартын хөмүсгээнийг 24 050 хуьтбыгьттан икис аталга 13 үдс хиллэрилиннэ. Дакылааттар нууччалыгь тылынан оюолуннулар. Хөмүсгээччлэр бу талы үчүгьдйк бэлгэлааттар- ниган-толлон түрүү атар-

наага тьлтан буккуллуу көстүбэтэ. Саамай кыралара, Чакыр орто оокуучылан 7 кылааһын үөрэнээччилэри Станислав Адямов "Арифметика чувств" диэн үлэтин лоп-бааччы көмүскээтэ, эбии да болпурдустарга септөөхтүк эппиэттээтэ. Оболор талан ылбыт темалара кизин, араас өрүттээх: Холобур, Виктория Сивцева үлэтэ "Тема любви в балладе" А.Бестужева "Саатырь" диэн буолуоруна, Сеня Макаров "Златоусая Анна и ласточка Психей" диэн үлэтигэр Анна Ахматова уонна Марина Цветаева сыйианнарын ырыппыт. Көмүскээчилэр, сунньуунан, темаларын үчүгэйдик билэлэр, дакаастабыллара орун-

нах. Сэтгэлийн мунууга эрх
бэриллэн, сорохтор өссөс са-
нааларын сэтгэ элээтилэр.
Түмүкч улуустаабы гимна-
зия 11-с кылааһын үөрэнээч-
читэ Ньургүлаана Захарова
"Сказка как социогеничес-
кий инвариант семейных от-
ношений" дигэн үлэтинэн бас-
такы мизэстэни ылла. Иккис-
кэ интернат-оскуола 8-с кы-
лааһын үөрэнээччитэ Саша
Эверстов ("Роль языковых
средств в стихотворениях
русских поэтов о природе")
уонна гимназия 11-с кы-
лааһын үөрэнээччитэ Лена
Торгунакова (" Неологизмы
В.В. Маяковского в школь-
ной программе") табысты-
лар. Уһус мизэстэни интер-
нат-оскуола 10-с кылааһын
үөрэнээччитэ Антон Тихо-
нов, эмиз ити оскуола үөр-
энээччитэ Клара Егорова уон-
на гимназия 11-с кылааһын
үөрэнээччитэ Ангелена Ти-
това ылылар. Сылан орто
оскуолатын 8-с кылааһын
үөрэнээччитэ Гриша Сивцев
"Философские основы"

проблем малочисленных народов в повести Платона Ойунского "Улуу Куданса" дизайн биһирээк.

Эдэр чинийнээсчилдэг улуустаа IV "Инникиг хардын" научнай конференцияларыг бөлөхтөрүнэн мөнх оболор бастааталар лингвистика уонна фольклор бөлөххө гимназия 11-с кылааһын үөрэнээччитэ Веря Оконешикова "Чураһытылбаасчыт суруйааччыларын салбааччы А.П. Илларионов" диэн үлээн, общественнай-социальной наукаларга гимназия 11-с кылааһын үөрэнээччитэ Гриша Хоютанов "Факторы, включающие на гениальность" диэн үлээн, математика уонна информатика бөлөбөр гимназия 10-с кылааһын үөрэнээччитэ Маша Алексеева "10 способов решения квадратных уравнений" диэн үлээн, исторической наукаларга Сылан орто оскуолатын 10-с кылааһын үөрэнээччитэ Нургун Макаров "Из истории производства местного хлеба в Сыланском наслеге" диэн үлээн, физика уонна технической наукалар бөлөххө интернет-оскуола гимназия 10-с кылааһын үөрэнээччитэ Яна Яковлева "Проблема межпланетных станций" диэн үлээн, медико-биологической, тыа хаһаайыстыбатын уонна сир туһунан наукалар бөлөхтөрүгэр Сылан 10-с кылааһын үөрэнээччитэ Сергей Дагилев "Изучение заброшенных пашен на примере опытного хозяйства" диэн үлээн.

Конференцияны түмүктөшүгүчү бастыгына уюна кинилери бэлэмнээбит салайааччыларыгар анал Дипломнар туттарылынылар.

А. СЛЕПЦОВ.
Хаартыскаларга
Конференци
тузгэнэрүттэн.

БИТ "САГА ДЭРИЭБИНЭНИ" САГАЛЫ ААТТЯХХА

эрэр дэриэбинэбит сокуонунан ылыныллыбыт аата-суола билигин дабаны суох. Быйыл "Сага олох" хаһыат олунньу ый 6 күнүгүзү нүмэригэр Иван Павлов "Аатта бизирэххэ" диэн ыстатыйата сэнээрлиллибэккэ хаалан эрэр. Мин сэлгиннээ уонна улуус дьахталларыгар манньык этиилэрдээхпин; маннайгытынан, эргэрибит "Сага дэриэбинэ" диэн ааты санатытан анал олохтоох ааты булан

нэгэризжээ; нийсийнхэн, на-
чаалынай оскуола, ЧПУ,
тубсанаторий дивэлэрин ту-
руулаһан туран туттар-
быт, үтүгэжнээх абыралла-
х тэрилтэлэри олохтуурга
үгүс сыратын бнэрбит, ою-
чолорго Саха АССР КСХА
аппаратыгар элпнэттээх үлэ-
зонна Чурапчы райсоветын
исполкомун председатели-
нэн үлэлзэбит Н.Д.Криво-
шалькина – Субуруускайы
дэрэбинэ ханньа эмэ-
аатыгар үйэттигээхэ наада.

Дмитрий ПОСТНИКОВ,
Саха АССРоскуолаларын
утүөлзэх учуутала.

В.В. Божедонов дэтынэн Хайахсыттаабы участкай балыыла капиталнай өрөмүөнү оноһунна. Манна кылаабынай врач А.М. Митина баһылыктаах бэртээхэй коллектив үлэтир. Кинилэр урукку амбулаторияны кырааскалан сүргүттүлэр, араас төрүлүнэн саңардан биэрдилэр. Онон билигин манна массажтиыр, укуолуур, оболонор, суунар, ыарахан туруктаах ыарыһахха туалеттаах анал хостор, дыахтар уснаа эр киһи, нйа-ого туһунан сытар палаталара, баар буоллурлар, силигин ситээн сытар ыарыһах аараллыысыгар өйнөөх телевизор, телефон баар.

Минь яараханньк ыалдын усунча хонукка стационарга сытаммын ээнтээн улаханньк тупанньк. Онон бальсыйа бары үлэһиттиргизэр барба махталы тиздэбин, үчүгэй үлэни, чэгиэн доруобуланы баһарабын.

Евг. ФЕОФАНОВ.

Бу ыстатыйаны биһиги кими да куттаан эбэтэр холуонаран буолбакка, кыһалбаттан суруйабыт. Кыстык сагалаимыта хайыс да ыйыгар барда, бары котельнайдар кэмизэр оттуллан сезону сагалаабыттар, биһиги, аварияны туоратар-өрөмүөннүүр диспетчерскэй сулууста (РСАД) үлэһиттэрэ, күнүстэри-түүннэри тахсар саакаллары туорага турабыт. Бу кэм тухары биһиги хамнас дьэни ылбакка, дьэз кэргэтэрбитин кыйаан иппэт туруктаныбыт. Киһилэ да ылар харчыбыт эстэн, изэск барбыппыт быдаарыйда, тигэх төгүлүн ааспыт сир балаан ыйыгар биир үлэһикэ биирдии тыһыынча солкуобайы ылбыппыт. Хамнас кэлбэтигэр биһиги үлэһэни тэрилтэбитин, — Дьэз-уот, коммунальнай халайыстыба министертөөтүн бүрүйдүүбүт биһиги тэрилтэбит итээн

улууспут салайааччылары
туруорса сатымлыра өйөнө
илик. Ил Түмэн депутатыгар
Е.А.Борисовка эрэн саны-
быт.

Того бичихээ 5 мөлийгөн солкуобайтан тахса бизэрдээх сүлдээр ЧФКСИ салалтата сүлаас чдээзэ үлэли олорон биниги туспутугар биир тили үөһэ салалталар төлөөллөргүр турурсубата эбитэй? Туох датай, хаһаанна дигри түлүйабит? Ама, биниги үлэлэбэт үһүбүт дүө?

Үеһаттэн кэлэр хамнастаах бюджет үлэһиттэрин кытары тобо тэннэ тутулубаллытый?

Хамнаспыт олончу төлөнүүр диэри буолаар турар СР Президенин биир-барыгар кыттыбалпыт туһунан хаһыат нөнгүө биллэрбит.

Тэрилтэ үлэһиттэрин
ааттарыттан
Василий НИКИТИН.

Федерация футбола России

наатын сар-
буйаары Арсан
Дуолан биистэ-
рэ хүн-түүн эки-
хирэтиһэнээр
ырыаһыт олобор
табыллыбат
эбит. Ол да бу-
оллар, былыргы сахалар
тиһэх хайаастарын туттан ту-
ран ыччаттарын ырыаһа-той-
лукка ууйтарга сатыыллара.
Хер,оннук ырыаһыты ытык-
тымиллара. Бу Орто туруу-ба-
раан дойду айгыр-силки ай-
ылбатын, кинкиниир кизэ
халлаан түгэз биллибэт улу-
утун, босхо бастах борон
ураанхай дыолун-соргутун
тапталын, олобун туойар
уруйдуур ырыаһыт дыол-
оник саанын таптарыыдаах

Чуралчы ырым-хытлары уонна музыканнара ыар сүтүктэннибит. Биһиги улуус аныгы музыка сайдыытыгар сыралаһан үлэһэбит Миһаил СИВЦЕВ күн сириттэн түрэннэ... Миша музыкага талаана өссө оскуолага үөрэн сырыттарына биллэнтэ. Музыка алыптаах зыгъитырг кинни аан-бастаан үһүкүбт оһиһин "Чорон" ВИА-ны өрүттэһит Вячеслав Саввин буолар. Оччолорго Культура дьээлэригэр үтүкүү (билиһиткин диксотека) ВИА добуулолунан барара. Сөүдө түрүр уһун баттахтаах, креш бүүрүкүлээх, гитарала-

мийн дуо? Билигин, ийм-нэр
дйн аахан истэрийн ахсын сү-
т-а-тур а толкуйдаан көрдөххө
очтоотуу ычнат музикага о
сабанаагүй идеология араа
катыгар букатын сеп түбэ-
пэт, ону аахан, өссө өүбэ-
альнай идеологияны утара
бырачыас курдук көстө-
эбит. "Партия уураахтарын
олоххо!", Туругурдун (хай-
эрэ) пятилетка! диэбит кур-
дук кытгар кыйыл лозунна
ортолоругар кини эр
болгомто таһыгар тууруру
лүбүт тапталы, күн сирин к
рэтин туойар, ыллыыр! Хай-
поэт эттэ этэй: "Трактор
көһүйөөхпүн бабарбалпын
пятилетканы ыллыахпы
бабарбалпын", — диэн? Ха-
дахтаах хөрсүн тылларты, о
чтоотуу кэм ирдэбиллн сан-
атаах!

Мин Чуралчым бастах
музыкаанарыгар сүгүр
йзбин. Тонугу хаары күрдүз
килиз тон буурга олоххо та
тал сырдык кыымы
күөдүлүттэрин, муз
нургуһунун үүнэрбитэри
илин. Кинилэр мин өйбөр-с
наабаар көз саналы 313эр

Федор Гоголев сүтэн хаалбыта, ханна тинийбитэ, хайдах бүрлэбүтэ билднбэт...

Талаан, дингэнхэ талаан сиргэ тангара көстүүтэ буолар. Ону билиги харыстын, көмүскүү сатыахтаахпын. Того дигтэххэ, талааннаах киһи олус уян буолар. Кини оболуу ыраас дууһата кыраба даҕаны үөрдэр, кыраттан даҕаны хомойор-хоргутар. Билиги чугас доҕотторо билэр этнбит, ити үөлэ актыллыбыт уолаттар онук доңнорун. Кинилэр билигин манна суоктар...Тыйыннаах эрдэхтэринэ бирдэ кинилэи истинник кэспээннэбит дуо, уулуссаа хордохтуктунэ дылтый хааман бизэрэбит изэмээх буолбатах этэ дуо?! "Ити киһи арыгыһыл" "төгөгүнэн ыалдыбыт" экин дикн тылларынан хомуурйарбит суох этэ дуо?..

Миша уонтан такса сый-
устата Чуралны музыката ту-
ругураарын тулугар күүһэ-
уоба, өнө-санаата төһө тий-
риниз ис сүрүдүтэн Ылсан
туран үлээбиз. Орто оску-
оланы бүтүрүбүтэн Слава

тарьскыай аһыллыбыта. Улу-
спут билигин музыка эйгэ-
тингэр ситиһинлэрин аһыла-
тын уурбут ити мастарыс-
кыайн Миша нилээн-сабаллаан
үлэлэппитэ.

Алы биллибэккэ-көстү-
бэккэ күлүкэ сылдьан муу-
ка хара үлэтин сүтэхэр онос-
тубут табаарыспыт суох... Ки-
ни биһиги музыканнар
кыһаларбытын кыһалга онос-
тон, кыыккыбытын-хагкы-
бытын барытын тулуйан кэл-
бит. Чэмиэлэй, эдэр чэгиз
туруйа саастарын биһиги му-
зыкабыт улууска, республи-
кага билиниин ыларгыыр
бараарыта. Дойдутун — Чу-
ралчытын олус даганы тапты-
ыра. Наар Чурапчы айдаан-
наарда. Чурапчы буоллар арз
барыта үчүгэй, бастааны, бас-
тыг затырара. Кэлин музы-
каттан улам-улам тэйэ
быһытылан муор-туор олох-
тонон барбыта. Эдэр сылдьан
харса суох үлэлээбитэ ситэ
сыаналаммакка, ааннаа ах-
тыллыбакка сиргэ-буорга
тэлсиллибититтэн элбэхтик

стресс ылбыта таайдаба. Сорботоксуйуу курус тыын кини оловун нарыылаактыг хаарыйбыта. Арыгыны иһэр буолбута. Миша ити тутта халта, байхэҥэ этэринини "өөтөгүрүэтэ" сылдыра тас көстүүтэ эрэ этэ. Дьүгүнэн кини оҕолуу ыл-ыраас, истини дууһалааба, сылаас изиһиллээтэ. Ону билгини чугаа доводторо эрэ билэрбит. Аны күүһүни күүнүттэн сангарары төрүт абааһы көрөрө. Тугу эмит сөбүлээбэтэҥинэ, өтөрү батары балтаччы этэрэ. Хайбабылы олох сөбүлээбэт буолара. Биирдэ эмиэ хайбаары гыннахха саба сангаран хэбиһэрэ. Тугу дааны ортотунан быспат этэ. Кини оморбута үүтүгү буолулааһына төрүт үчүгэй, куһаҥан буолулааһына төрүт куһаҥан буолуохтааҕа. Ортоку олом, ылбат-биэрбат дьан суоҕа. Миша онуку ылбыма кини дэбинтэ өйдүү охсубат парадоксальнай мииниһа этэ.

Мин бу бэлхэтээһиннэр
бин Миша оолоро галыхта

рын багарабын. Мангын адалах этгит дэнз санын, кэриэстни сүлдөөллэрин уонна кинилэр адалара сирдээби элэин тус эрэиниз мускуурунан, этинэн-хаанын толору төлөбүтүн өйдүүлэрин туһугар. Билгиз Мишабыт олобор сыана быһар быраалпыт суох. Кини этнэхтээрин дабаны ситэ эпэксэ, оһоруухтаабын дабаны ситэ онорбоһко баара-суоба 38 сааһыгар күн сириттэн күрэннэ. Бу туруу-бараан дойдуга киһи хайдах олоһу олонор ааспытын айбыт. Танара уонна киһи бэйэтэ сыаналары быраалтаахтар. Миша олово бүтүтэ, ол эрэрэр бу сиргэ кини иллаабыт ырыата-тойута, сирдээби олоһун салгыыр күндү чычычаах оһолоро хааллахтара.

Күндү доһорбуг, ырыага-тойукка холлегабыт Миша, быдан дөһыллара быдастын.

Бары доботторун
аатарыттан Николай
СИБИРЯКОВ

Бүлдээвэн Болтоно мигэр кэргэн тахсан оболо-
нилизгэр Стаханов аатынан нон, сут-кураан энгэрдээх
олохсуйан, оболонон-уру-
нан культура эйгэтинэн

Ылдааана Болтоно
 чинилдгэр Стаханов аатын
 колхозка кемус уула Манас-
 тырал Испирдиэн уола Бобо
 Дьегүөр дьизэ кэргэнигэр
 хангайгы оронон төрөөбүтэ.
 Айылда соруян алаан омор-
 бут курдук урдук томтордоох,
 нүх хыаасын намчы оттоох-
 мастаах, эргиччи сирин
 тынан аатырбыт, тыатын
 сагатыгар диэри улабата
 төстүбэт дэлэй уулаах, илин
 баһын куулатыгар кыстыкта-
 ах, халдыайытыгар отордо-
 ох, чараас тыны быһа түстэх-
 кэ Мээдидийэ дьэн сайылыкта-
 ах Чуораайытта алааска
 дьоллоох оро сааһа алаһыта.
 Омоһоо кэмэ үөрдүнэн, кэ-

[illegible]

олохсуйан, оролонон-урууланан культура эйсэтинэн үлэ-эсэбэ.

Мин эдийнбичинни, Уяна Егоровналын урукнуу хойуукнуу, олох-дyah тулунан ырышанан истинни дуохуйа кэпэсгэрбит. Ырыа берүү ыллаан, чабырдак, хоһоон ааган эгэн бизээн суруйтарара. Хайдах барытын өнүгэр тута сылдыарыттан себөн-махтаан, үерэн-көтөн бардахпына, тэнгэ үерэрэ-көтөрө , каһаа астына дуохуйара. Төрөөбүт дойдуттан тэибит биданнаатар дабаны оёо сылдын оонньообут, бастаан үлэни-каһаа билибти сирдэрин

аһара күндүгүн саныра, хас биридди малыгар, симилээр, дүүдэттигэр тийиэ саныра, айнах-билэ дьонун олус истинник ахтара. Хат-хат санаан кэлэн ис ийиттэн сырдаан олорон кэлсин-кэлсин бу адыс соторутаабыта буолбутун күрдүк өйдөбуллээр.

Интернат-оюуооа томо-
рун кырдыаас олохтооо
М.Г.Листикова ахтарыан.
Балыына Алааһын соёруу
этүгүр турар биир диннэз
Оп-пуруоһа дизи ааххыннэ
элбэх үөрэнээһи днэлэммит-
тэр эбит. Кини: "Ылдыаана
укуоһуан улахаана,
үөскүлэнэ, сытыбры-сым-
набас майгылааба. Сүрдээх
мудундайдыт таҥкара, үп-
үтүн, кэнинин тыырааһаах,
элбэх тимэктэхтэ дууһуулаары
кэлэрин өйдүүбүн. Бүрүнэ

кэбигэр улахан кыһал хаарыс былаатыгар, мутукчүкүбэ суусун сунугар, сииньигэс остоох, соготун ортоотугар дээрэ тиһиликтээх хобулуктаах баччыгыктар уонна солко чулуктугар наһаа ымысырарбыт" — диин кэлсэччи. Кинилэри инкиэннэри көрүлүнүэрэи кэлсэтиннэри эхлэн баварбытын даҕаны биридэрэ мөлтөхтүк истэр атына көрбөт буолан кыал ылбытаа. Эдэриним, теһе да саас баттаатар, эйгэтэ мэлдьыраас, сырдык, чэгинэн-чэбдик, киһи кута-сүрэ тохтуур кайдаа эрэ ураты үчүгэй буолара. Кэлэрбин эрэ кыра обону көрбүт курдук ымыһнаа туһара долгутара.

Здвийиим барахсан төрөлпүт оюлоро барь дьонуннахай, мал ажалара

ийлээр, талан ылбыт идэлэ-
ринэн таазаарьмаахтык үлэ-
лиир бастын дэсн. Ол курдук
улахан уола Василий саань
тухары тууга үлэлээн бара-
билгиг бочуоттаах сыннь-
алагига олорор. Чуралчы сэ-
лиэньэтин биир ытыктанар
малын баһылыга, Дюкуус-
кайга баар Тимофей СР бо-
чуоттаах геолога, "Бахсы" ди-
эн биир дөйдулаахтар түм-
сүүлэрин үтүө түмүктээгин
салайарын мактана истэбит
кыйна Любость РФ үтүөлээн
учуутала, ЧФКСИ проректо-
ра, оттон Егор интернал-ос-
куолаба учуутал. Бэйэ-
кырдыаас төрөлүүтүгөр ди-
ринк таптал уонна сүүрүү-
холобурун мин кинилэрэ

Анна ЗАХАРОВА
Чурагчмы сэл

Беседы о пенсионной реформе

6. ДЛЯ БОГАТЫХ ИЛИ ДЛЯ БЕДНЫХ

Любая пенсионная система — это система социального обеспечения. Сама идея пенсионного обеспечения в свое время возникла как ответ на одну из вечных проблем человечества: как обеспечить средствами человека в старости, когда он утрачивает доходы от трудовой деятельности, ранее получаемые им? Поэтому пенсия — это социальная компенсация тому, кто не может получать зарплату в связи с достижением пенсионного возраста и уходом с рынка труда.

Однако на этом социальная функция пенсии не исчерпывается — она должна обеспечивать достойные условия жизни для тех, кто не получал высоких зарплат и не смог заработать большую пенсию. Поэтому в любой пенсионной модели должна быть функция перераспределения. В остальном же величина пенсии, должна определяться количеством и качеством труда работника, измеряемого размерами его доходов.

Нынешняя пенсионная модель по природе своей является моделью перерас-

пределительной. Как известно, в ней высокие зарплаты в интересах работника учитываются не полностью — часть ее, превышающая 2000 руб., не принимается в расчет при назначении пенсий, хотя взносы с нее уплачиваются. Поэтому нынешняя пенсионная система больше устраивает тех, кто получал маленькие зарплаты: при выходе на пенсию с зарплаты в 250-300 руб. она дает возможность получать минимальную пенсию в размере (с августа с.г.) 660 рублей. Конечно, пенсию хотелось бы и побольше, но все же, согласно трудовой пенсия в 2-2,5 раза больше зарплаты — это явление в мировой пенсионной практике нетипично.

По тем же причинам нынешняя пенсионная модель не устраивает высокооплачиваемых: их пенсионные права недоучитываются, они не получают пенсии по сравнению с тем, что им должны были бы выплачивать, если бы не было перераспределения.

Новая пенсионная модель призвана в большем объеме учитывать пенсион-

ные обязательства государства перед теми, кто больше зарабатывает и больше вносит в общие средства пенсионной системы. А для этого — хотя бы частично персонифицировать средства, которые перечисляются в виде пенсионных платежей за каждого конкретного работника. Иными словами, в новой пенсионной модели объем перераспределенных средств должен отчасти уменьшиться.

Именно поэтому критики пенсионной реформы и поспешили назвать ее реформой для богатых. Некоторые из них даже рассчитали, что максимальная пенсия в новой пенсионной модели будет превышать минимальную в 183,7 раза. Такие данные приводит, в частности, в своей статье "Пенсионеры: богатые и бедные" автор газеты "Советская Россия" Б. Валентинов. Расчеты его взяты, что называется, с потолка и

ничего общего с реальными размерами пенсии в новой модели не имеют. И чтобы представить, какой будет разница между минимальной и максимальной пенсией, вспомним примеры, которые приводились в предыдущей беседе. Богатый Сидоров получает зарплату в 50 раз больше бедного Иванова, а пенсия его будет всего в 7,3 раза выше. Для сравнения у Петрова, который получает в 8 раз больше, чем Иванов, и в 6,25 раза меньше, чем Сидоров, пенсия будет в 2,7 раза больше, чем у бедного коллеги, и в 2,5 раза меньше, чем у богатых.

Иными словами, новая пенсионная модель, учитывающая в большей мере обязательства государства перед каждым конкретным работником, а тоже время при исчислении пенсий сглаживает различия в уровнях их доходов на протяжении трудовой деятельности.

Один из механизмов, позволяющих обеспечить это, — разделение пенсионного тарифа. Ведь персонализированные пенсионные права учитываются только в той его части, которая вступает в бюджет Пенсионного фонда в виде страховых взносов и составляет 14 процентов от фонда оплаты труда. Вторая же половина — 14 процентов — будет вноситься в форме налога, проводимого через государственный бюджет и направляться на перераспределение. Да и страховые взносы будут по-прежнему направляться на финансирование текущих пенсионных выплат. А это означает, что новая пенсионная модель остается в значительной мере распределительной, основанной на солидарности поколений. И, если говорить о базовой пенсии, то источником ее финансирования, конечно же, будут налоги с заработной платы более высокооплачиваемых.

Таким образом, новая пенсионная модель, не ухудшая положения менее оплачиваемых, бедных, должна заинтересовать более

оплачиваемых, богатых не скрывать свои доходы и платить с них налоги и взносы в Пенсионный фонд.

Создать такую заинтересованность требуется по многим причинам. И не последняя среди них — та, что доля дискриминируемых нынешним пенсионным законодательством постоянно растет. По статистике, зарплаты в размере менее 2 тыс. рублей (напомним, это максимальная величина учитываемого сегодня размера заработной платы при назначении) в стране получает около 40 процентов наемных работников, более 2 тыс. — свыше 60 процентов. Если же зарплаты выйдут, как предполагается, из тени, рост числа обиженных законом № 113-ФЗ будет еще более быстрым. Таким образом, более полный учет пенсионных прав — в интересах большинства населения. И большинство должно свои интересы осознавать и защищать.

Владимир ВЬЮНИЦКИЙ,
советник
Председателя Правления
Пенсионного фонда
России.

01 ИИТИННЭРЭР

Чурапчы сэлэиньэтигэр ааспыт ыйга биэр нэдиэлэ иһигэр баһаарынай быраабылалар кэһиниттэн үс сиргэ саахалланы табыста. Ол курдук, сэттинньи 23 күнүгэр физкультура уонна спорт институтун тоиторугар баар объектары сылытар улахан котельнайга ээни буолла. Буруйдаах кочегардар И.И.Иванов, Е.Д.Платонов административнай эппиккэ тардылыннылар. Сэттинньи 24 күнүгэр Д.Е.Захаров чааһынай гараһыгар бэйэ оһоһуута электрическэй сылытар прибору холбоһууттан умайыы тахса сырытта. Үһүс түбэлтэбэ — сэттинньи 25 күнүгэр айылба харыстабылын инспекциятын хонтуоратыгар көмүлүк оһоһу оттон баран көрүүтэ суох хаалларыттан табыста.

Манан сиэттэрэн сэрэтэбит:

— чааһынай ыаллар газеттарыгар, баанньыктары-

гар, дыһэлэригэр бэйэ оһоһуу сылытар, атын да хайыскалаах электроприбордары туттуман;

— биердиннээн ыаллар, кочегардар, оператордар оһохторгутун көрүүтэ суох хаалларыман.

Бу ыйга уоттан быһыһыр этэрээт үлэһиттэрэ чааһынай дыһэлэри бэрэбиэркэллэллэрин сабаалаатылар. СР Правительствотун 2001 сыл балаһан ыйын 10 күнүнэри 468 №-дээх уурааһар олобуран, уоттан быһыһыр этэрээт инспекцията СР Президионун быһаара ытыллар дыһэлэрин бэрэбиэркэлээн, итэҕэстэри суох оҥорууга үлэлэһэн эрэр. Быһаар кэмигэр баһаар тахсар түгэнигэр тэрилтэлэр салайааччылары, быһаардыр комиссия эппиккэ тардылаллар.

Л.К.ЖИРКОВА,
Чурапчытаабы уоттан
быһыһыр этэрээт
инженерэ.

КҮНДҮ ААБААЧЧЫЛАР!

Үүнэр 2002 сыл бастагы аһаарыгар

“САГА ОЛОХ” ХАҢЫАККА СУРУТУУ САБАЛАННА.

Телебүрө: нэһилиэнньэбэ — 140 солк., тэрилтэбэ — 180 солк. Ыйдарынан сурутааччыларга нэһилиэнньэбэ биэр ыйга — 25 солк.

Сурутууу улуустаабы почтавай сибээс бары отделениелара ыталлар.

Улуускут хаһыатыгар суруттараргытын умнуман, кини хас биердии ыалга киирдин!

“Сага олох” РИХ.

ДОРОГИЕ ПОКУПАТЕЛИ!

Поздравляем Вас с наступающим 2002 годом! Желаем всем удачи и счастья!

Приглашаем Вас посетить магазин “Бовтур”. У нас новое поступление товаров из городов Новосибирска, Хабаровска, Благовещенска и Подпояска: мягкая мебель — 2 фансы, кухонные гарнитуры — расцветки разные, кресла для подростков, прихожки, холодильники разных марок, стиральные машины (Япония, Россия), видеокамеры, видеомэгафоны, мэгнитофоны, музыкальные центры, комоды, тумбы под телевизор, обеденные зоны, журнальные и компьютерные столы с выкатной тумбой. Большой выбор светильников, электротоваров, люстр и новогодних украшений, игрушки для елок, тиралюдов, елок разных фансов и многое другое.

К сведениям организаций: собираем заказы на новогодние подарки.

Посетив наш магазин Вы не пожалеете о времени, проведенном с нами.

Наш адрес: с. Чурапча, ул. Октябрьская, 57, магазин “Бовтур”. Тел. 41-416.

БИИГИ ӨНӨБҮТҮНЭН ТУҢАНЫ!

Күн ахсын Чурапчы — Дьокуускай — Чурапчы маршрутунаа дьону таһабын. Тел. 42-327.

АТЫЛАҢАБЫТ

Бизс тонна оту, Чурапчы сэл, Октябрьскай ул. 57 №-гэр эбэгэр 41-416 телефонна билсирэгитигэр.

СҮТҮКТЭННИБИТ

Чурапчытаабы республиканскай спортивнай орто интернат-оскуола иһинэн тэриллибит Д. П. Коркин аатынан фонда бэчээтэ сүппүтүнэн дьинэ суобуунан аабылар.

Хараҥа кыһыл манаас, сымыйтаах уонна сырдык курун манаас, сымыйтаах тыһаастар балаһан ыйыттан сүтэ сылдьаллар. Ким билэр, баайан туруорар Төлөйгө А.М.Захаровада 27-349 телефонна биллэрэгитигэр көрдөһөбүн.

АТЫЛЫБЫТ

Суһаллык 1994 сыллаах, тентовай УАЗ-31512 автомашинаны чэпчэки сыанаба. Билсэр тел. 25-229 (Хатылы).

БИЛЛЭРИИ

Ахсынны ый 6 күнүгэр сарсыарда 10 чаастан улуус дьаһалтатын дьэтин конференц-саалатыгар улуустаабы предпринимателлэр конференциялара буолар.

Ыһырылаах ыалдьыттар уонна делегаттар актыыбынай кыттыыны ыларгытыгар ыһырабыт.

Тэрийэр комитет.

Күндү ийэбит, эбэбит, аймахпыт, тыыл, үлэ ветерана, хоту көһөрүллүү кыттылааба, Алаһар нэһилиэгин олохтооһо

ОКОНЕШНИКОВА Александра Яковлевна

уһун ыарахан ыарыыттан сэттинньи 30 күнүгэр өлбүтүн, диригин курутууан туран, аймахтарыгар, үөлээннээхтэригэр, билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Оболоро, сиэннэрэ, чугас аймахтара.

Кутурбаннарын тиздэллэр:

— Күндү ийэтэ Александра Яковлевна олохтон туорабытынан улуустаабы тыа хаһаайыстыбатын управлениетын начальнигар Оконешикова Ксенофонт Федоровичка уонна кини дьэз кэргэнигэр Улуус Мунньаба, улуус дьаһалтата, тыа хаһаайыстыбатын управлениетын коллектива.

— Күндү ийэтэ Оконешикова Александра Яковлевна өлбүтүнэн кыһыгар Анна Федоровнада, күтүөппүтүгэр Андрей Ивановичка Мугудайга биергэ үөрэммиттэр.

Күндү кэргэним, аҕабыт, эһэбит, үлэ ветерана, Болугур нэһилиэгин олохтооһо

ПЕТРОВ Дмитрий Ильич

(Кыһыллаай)

уһун ыарахан ыарыыттан сэттинньи 30 күнүгэр өлбүтүн, диригин курутууан туран, аймахтарыгар, үөлээннээхтэригэр, билэр дьонугар иһитиннэрэбит.

Кэргэнэ, оболоро, күтүөттэрэ, сиэннэрэ.

Кутурбаннарын тиздэллэр:

— Күндү таайдара Петров Дмитрий Ильич өлбүтүнэн кэргэнигэр, оболоруугар, күтүөттэригэр, сиэннэригэр Чурапчыттан Монастыревтар, Катакиновтар.

— Тапталлаах улахан дьэз кэргэн аҕата, эһэтэ Петров Дмитрий Ильич өлбүтүнэн кэргэнигэр Екатеринада, оболоруугар, сиэннэригэр сиэнэ Петя, Пинигиннэр.

Тапталлаах аҕата, эһэлэрэ, тыыл, үлэ ветерана Соловьев нэһилиэгин олохтооһо

ПЕТРОВ Дмитрий Дмитриевич

уһун ыарахан ыарыыттан өлбүтүнэн уолугар, тэрилтэбит булчутугар Петров Дмитрий Дмитриевич III-кэ, кини дьэз кэргэнигэр, чугас аймахтарыгар диригин кутурбаннарын тиздэллэр.

“Сахабулт” ФАПК Чурапчытаабы дочернай тэрилтэтин коллектива.

Редактор ИОПОВ Г.Г.
ААДЫРЫСЫҤ: 678670, Чурапчы сэл.
Кирил Марис уул, 26 “а”.
ТЕЛЕФОННАРЫТ:
редактор — 41-332, отделлар — 41-265.
E-mail: sngaloh@churap.sakha.ru

Хаһыаты тэрийээччилэр: Саха Республикатын Правительствота, улуус дьаһалтата, редакция Хаһыат сахалыы тыллан оптуорунуука, чэһинэргэ, субуотаба тахсар.
Хаһыат нидеке: 54907

“Сага олох” редакциянай-издательскай холбоһук. Офсетнай бэчээт.
Сахаһын №-рө 142. Тираж 2007. 3.12.2001с. бэчээткэ бэрилиннэ.

Автор суругар этиллэр саһаа редакция позициятыгар мадды сөп түбөһөр буолбатах. Сурукка ыйыллар чахчылар кырдыастаахтарыгар эппитинэһи автор тус бэйэтэ сүгэр.